

Н.В. ШИРЯЄВА, А.Б. МАКАРЕНКО

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПАНДЕМІЇ COVID 19 НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ ЯК ОДНОГО ІЗ ФАКТОРІВ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

У статті підкреслюється, що економічні наслідки пандемії компенсуватимуться доволі тривалий період часу. На підставі емпіричних узагальнень показано, що майже кожне підприємство понесе значні збитки та пройде довгий шлях до відновлення колишніх показників виробництва. Наразі немає жодного бізнесу в будь-якій країні світу, який би не уразила пандемія. Наразі найбільш постраждалим вважається малий та середній бізнес незалежно від напряму, галузі чи географії своєї діяльності. Щодо МНК, то згідно з рейтингами та фінансовою звітністю, деякі компанії навіть отримали значний прибуток за час пандемії. До того ж, економічні наслідки є довготривалими, оскільки невідомі терміни виготовлення вакцини. Наукова новизна полягає у визначенні особливої ролі пандемії в умовах світової економічної кризи, що розгортається. Об'єктом дослідження є економічні процеси, які відбуваються в Україні та світі під час пандемії та глобальної кризи. Одним з найбільш проблемних місць є негативний вплив пандемії на економіку, який призвів до втрати робочих місць, падінню обсягів виробництва, катастрофічного зниження пасажиропотоку, значних збитків туристичної галузі. В ході дослідження використовувалися методи дедукції та індукції при визначенні впливу пандемії на економіку, графічного і табличного подання результатів, що дозволило наочно представити результати дослідження. Практична значущість полягає в тому, що у статті окреслені економічні наслідки коронавірусної інфекції, описано вплив пандемії на різні сектори економіки України та світу, та збитки, які виникли в зв'язку з забороною тієї чи іншої діяльності через небезпеку пандемії. Отримані результати будуть використані в подальших дослідженнях для статистичного прогнозування можливої мінімізації впливу пандемії на економічну діяльність підприємств України.

Ключові слова. МНК; малий та середній бізнес; економічні наслідки; статистичний аналіз; прогнозування; COVID 19

Н.В. ШИРЯЕВА, А.Б. МАКАРЕНКО

ИССЛЕДОВАНИЕ ВЛИЯНИЯ ПАНДЕМИИ COVID 19 НА ЭКОНОМИКУ УКРАИНЫ КАК ОДНОГО ИЗ ФАКТОРОВ ГЛОБАЛЬНОГО ФИНАНСОВОГО КРИЗИСА

В статье определено, что экономические последствия пандемии будут компенсироваться длительный период времени. На основании эмпирических обобщений показано, что почти каждое предприятие понесет значительные убытки и пройдет долгий путь к восстановлению прежних показателей. На сегодняшний момент наиболее пострадал малый и средний бизнес во всех отраслях и странах. Что касается ТНК, то согласно рейтингам и финансовой отчетности, некоторые корпорации получили значительную прибыль за время пандемии. К тому же, экономические последствия - долговременные, так как неизвестны сроки окончания мирового экономического кризиса и изготовления вакцины. В статье доказана особая роль пандемии в условиях начинающегося мирового экономического кризиса. Объектом исследования являются экономические процессы, происходящие в Украине и мире во время пандемии и глобального кризиса. Одним из наиболее проблемных мест является негативное влияние пандемии на экономику что привело к утрате рабочих мест, падению объемов производства, катастрофического снижения пассажиропотока, значительных убытков туристической отрасли. В ходе исследования использовались методы дедукции и индукции, графического и табличного представления результатов, что позволило наглядно представить результаты исследования. Практическая значимость состоит в том, что в статье описаны экономические последствия коронавирусной инфекции, влияние пандемии на различные сектора экономики Украины и мира, убытки, возникшие в связи с запретом деятельности. Полученные результаты будут использованы в исследованиях для статистического прогнозирования возможной минимизации влияния пандемии на экономическую деятельность предприятий Украины.

Ключевые слова. ТНК; малый и средний бизнес; экономические последствия; статистический анализ; прогнозирование; COVID 19.

N. SHYRIAIEVA, A. MAKARENKO

RESEARCH OF THE COVID 19 PANDEMIC INFLUENCE ON ECONOMY OF UKRAINE AS A FACTOR OF GLOBAL FINANCIAL CRISIS

Based on empirical generalizations, the article determines that economic consequences of the pandemic will be offset over a long period of time. Almost every company will incur significant losses and go a long way to restore the former indicators. Currently, mostly small and medium business is affected regardless of the sphere, industry or geography. As for MNCs, according to rankings and financial statements, some companies even showed significant profits during the pandemic. In addition, the economic consequences are long-lasting, as there is no vaccine yet and it is not known how long the global economic crisis will last. The article proves special role of COVID-19 pandemic in the context of the unfolding global economic crisis. The object of the research is the economic processes that occur in Ukraine and worldwide during the pandemic and global crisis. Major issues are negative pandemic impact on economy, production output drop, drastic decrease of passenger traffic, significant losses of touristic industry. In the process of research deduction and induction methods were used to identify pandemic impact on the economy, graphs and tables were drawn to outline results that helped to show research outcomes. The paper outlines economic consequences of coronavirus infection, describes the impact of the pandemic on various sectors of the economy of Ukraine and global economy, and the losses incurred due to the ban on certain activities caused by pandemic. The obtained results will be applied in further research for statistical forecasting of possible minimization of the pandemic impact on the Ukrainian companies.

Keywords. Multinational corporations; small and medium business; economic consequences; statistical analysis; forecasting; COVID 19.

Вступ

Наразі світ знаходиться на порозі глобальної світової економічної кризи. Пандемія викликала велику кількість проблем, як для підприємств, так і для звичайних громадян. Уряди країн досить швидко вжили заходів щодо карантину з метою уникнення більшого відсотку зараження населення. Незважаючи

на вимушену самоізоляцію з метою власного захисту, більшість людей в Україні все ще не дотримується необхідної відстані при спілкуванні з іншими людьми і не носять медичні маски. Велика кількість людей залишилося без роботи завдяки скороченням або банкрутству підприємств. Через самоізоляції майже всі сектори економіки, за винятком служб доставки і медіа

індустрії, зазнали величезних збитків. Виходячи з того, що вірус є новітнім, заходи боротьби з пандемією застосовані безпрецедентні для сучасної цивілізації, розгортання пандемії співпало із світовою економічною кризою, тому не існує попереднього досвіду подолання економічних наслідків пандемії, які можна було б екстраполювати для прогнозування сценаріїв подій в економіці. Саме тому, детальний розгляд проблеми економічних наслідків пандемії є актуальним.

Аналіз основних досягнень і літератури

Об'єктом дослідження є економічні процеси, які відбуваються в Україні та світі під час пандемії та в умовах глобальної кризи. Одним з найбільш проблемних місць є негативний вплив пандемії на економіку, який призвів до втрати робочих місць, падінню обсягів виробництва, катастрофічного зниження пасажиропотоку, значних збитків туристичної галузі.

З метою формування рекомендацій щодо подолання проблем впливу коронавірусної інфекції на світову економіку досліджено питання циклічності глобальної економічної кризи за результатами досліджень Кондратьєва [1]. Спираючись на дослідження та припущення видатного вченого, зараз ми знаходимося на спадній хвилі п'ятого великого циклу, який почався у 1980 році та може закінчитися вже у 2020 році чи бути пролонгованим аж до 2025 року, що ближче до дійсності під час пандемії. Тобто чекати недовго, але потрібно діяти та нарощувати позитивні результати. Авторами статті було проаналізовано кількість публікацій які присвячено Covid-19. Тільки з початку 2020 року було опубліковано близько 1400 статей, які так чи інакше присвячено пандемії та її впливу на різні сфери бізнесу та соціального життя людства. І це тільки стосується Google Scholar. Данні платформи Research Gate нараховується вже більше 65 тисяч різноманітних публікацій та досліджень. Особлива увага в цих роботах приділена вивченню економічних процесів в умовах пандемії коронавірусу, спробам прогнозування наслідків карантинного режиму на бізнес та поведінку жителів у світі й у своїй країні, розробці шляхів виходу на докартинні об'єми торгів, прибутків, та життєдіяльності підприємств.

Так, на думку авторів [2, с. 30] для прогнозування зросту ВВП було застосовано декілька сценаріїв. Було визначено, що при базовому сценарії, ВВП матиме падіння у межах від 3 до 6 процентів в залежності від країни. Вченими було досліджено 30 країн та виявлено медіанне падіння ВВП у 2020 році у розмірі -2,8%. При інших сценаріях, більш негативні наслідки матимуть місце у вигляді -10% чи навіть -15%.

Науковці [3, с. 6-20] проаналізували вплив спалаху коронавірусної інфекції на глобальну економіку. Політики багатьох країн оказались під тиском, реагування на спалах ковід. В результаті чого, у найкоротші строки були прийняті рішення, які призвели як до позитивних так і до негативних ефектів на економіки відповідних країн. Але слід підкреслити, що багато країн відчують економічний спад. У своїй роботі автори [3, с. 21] побудували математичну

модель залежності впливу політики соціального дистанціювання на економічну діяльність. Але дослідження має обмеження у кількості даних та часовому періоді, який використовувався для визначення істотності впливу.

Учені в науковій роботі [4, с. 47] проводять порівняння впливу новітнього коронавірусу із наслідками схожих спалахів вірусних захворювань у минулі роки. Також у цій публікації висвітлюються аспекти руху товарів між крупними торговими хабами на прикладі текстильної продукції та роботи ай-ті сектору.

Автори [5, с.2-5] досліджували вплив пандемії на малий бізнес у США. Вони провели опитування серед майже 6000 підприємств та виявили декілька хвилюючих «дзвоників» у якості наслідків локдауну та всієї дії вид пандемії: це масові скорочення персоналу та багато підприємств, що були вимушені зачинитися. Вчені продемонстрували також, що у порівнянні із січнем 2020 року на момент активної фази локдауну було скорочення персоналу на 40%, а всього закрито 43% підприємств малого бізнесу. Тобто малий бізнес потребує фінансової допомоги своєї країні. Але існують певні бюрократичні критерії.

У роботі [6] досліджено кількість хворих на COVID-19, що склало більше 4 мільйонів на момент написання статті та 290 тисяч летальних ісходів. Авторі також зробили акцент на психологічну поведінку людства на пандемію. Тобто має місце масове скуповування продуктів харчування, захисних й інших засобів, в тому числі й засобів первинної допомоги. Також важливим аспектом виявилось саме дотримання соціальної дистанції – багато жителів діють навпаки цьому, а це спричиняє нові хвилі росту кількості хворих. А це в свою чергу подовження карантину, нові скорочення, економічний спад.

Отже новітній вірус зачепив багато питань щодо готовності країн та їхніх економік своєчасно та з найбільшим позитивним ефектом долати складності на які вони не очікували у найближчий час. Тому автори цієї статті вважають доцільним дослідити вплив новітньої небезпеки з метою розробки інструментарію та рекомендацій для швидкого прийняття рішень політиками щодо виведення країн із мінімальними збитками із тотального спаду.

Більшість досліджень щодо проблем впливу коронавірусної інфекції на бізнес країн присвячено більш вузькому розгляду (часовий період, сфера бізнесу чи коло країн). Науковцями присвячено більшу увагу на всі сфери бізнесу, які найбільше постраждали від спалаху коронавірусної інфекції по всьому світу, та зроблено акцент на проблемах бізнесу України під час пандемії. Оскільки від зменшення об'ємів торгів та «згортання» послуг велике значення є скорочення персоналу чи постановка їх у режим «hold on» у багатьох компаніях по всьому світу. Тому зріст кількості безробітних серед українських громадян (й не тільки) є питанням, що хвилює та нашоветує на дослідження цього аспекту більш детально.

Серед найменш досліджених аспектів є те, що неможливо спиратись на попередній досвід відновлення економіки від кризи, оскільки існуючі

розраховані на відсутність пандемії, економічні наслідки якої наклались на початок світової економічної кризи. Існує необхідність визначення ролі пандемії в умовах світової економічної кризи. Крім того, дослідження для створення вакцини проти поточного штамму коронавірусу потребує значного фінансування, що створює додаткове навантаження на економіку. Зазначене потребує аналізу досвіду подолання економічних наслідків пандемії, який в подальшому можна буде екстраполювати для прогнозування сценаріїв подій в економіці.

Мета дослідження

Метою дослідження є проведення аналізу можливих негативних наслідків пандемії коронавірусної інфекції, її вплив на різні галузі економіки України та світу. Розкриттю мети сприяє вирішення наступних завдань:

1. Дослідити тенденції змін та складових бізнесу серед лідуєчих компаній світу за версією Fortune 500.

2. Провести оглядову оцінку впливу від пандемії COVID-19 на сфері бізнесу України.

3. Визначити зв'язок між падінням об'ємів діяльності крупних компаній (МНК) та підприємств малого та середнього бізнесу на стан безробіття в Україні.

4. Розробити пропозиції, щодо планування сприятливих умов для бізнесу при нарощуванні обертів у пост-карантинний період.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

На сьогоднішній день, проблема економічних наслідків пандемії COVID 19 є дуже актуальною. Люди не знають, чого їм очікувати, всі дуже налякані через велику кількість фейкової інформації. Погляди людей розділились навпіл, одні вважають, що наближається страшна криза та дефіцит продуктів і тому у паніці скуповують продукти першої необхідності, інші ж продовжують зберігати спокій та дотримуються самоізоляції.

Попереднє дослідження першої десятки компаній у рейтингу Fortune 500 [7] щодо кількості підприємств однієї сфери діяльності у цій десятці [8], виявило дуже цікаву тенденцію збільшення саме компаній, які пов'язані із медициною чи фармацевтикою. На рисунку 1 наведено порівняльну діаграму, яка наочно демонструє початок «ери медичних реформ» та популяризації здорового образу життя й захоплення населення від дотримання ЗОЖ. Але, це також демонструє активну працю компаній над розробкою нових технологій та ліків, вакцин та засобів захисту та ін.

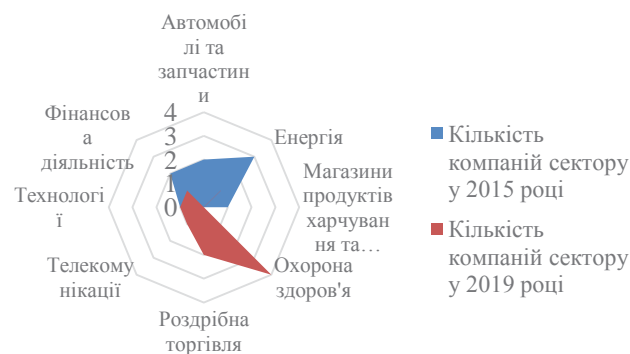

Рис. 1 - Порівняльна діаграма секторів діяльності компаній у Топ-10 за версією Fortune 500 (2015 та 2019 рр.)

Джерело: складено автором на основі [7]

Для порівняння активізації діяльності саме підприємств медичного спрямування у 2019 році, побудована наступна діаграма, яка відображає розподіл МНК до та під час спалаху SARS у 2003 (рис.2).

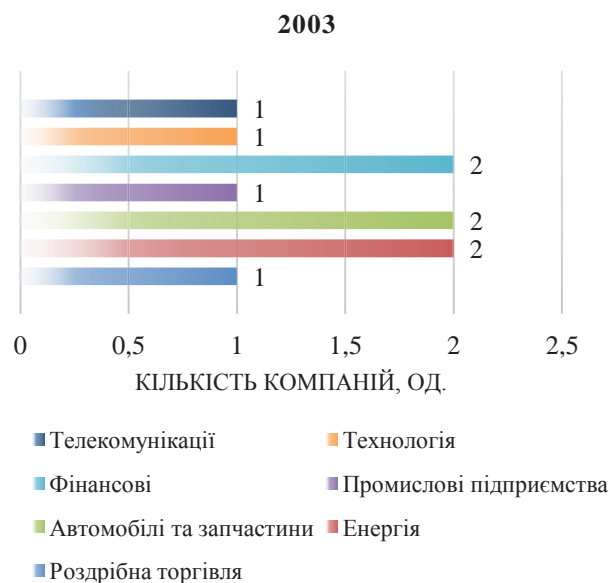

Рис. 2 - Компанії у Топ-10 за версією Fortune 500 у 2003 р.

Джерело: складено автором на основі [7]

Отже, бачимо, різницю у розподілі компаній у першій десятці за версією Fortune 500. Але це ще відображає вплив економічних тенденцій у світі.

Зрозуміло що пандемія для світової економіки не пройде безслідно. Вже відомо, які галузі економіки постраждають більше, а які найменше. На сторінці інформаційного порталу «Українська правда» наведено топ-20 галузей бізнесу в Україні, що постраждають від пандемії (табл.).

Отже, на першому місці розташовані галузі, що постраждають найбільше, і зрозуміло, що на останніх позиціях будуть галузі, що зазнають менших збитків.

Таблиця - Рейтинг галузей бізнесу в Україні, які постраждають від пандемії Covid-19

№	Галузь бізнесу	№	Галузь бізнесу
1	Авіакомпанії	11	Логістичні служби
2	Туризм	12	Супермаркети
3	Ресторани	13	Аптеки
4	Торгово-розважальні центри	14	Сервіси доставки їжі
5	Кіногеатри	15	Мобільні оператори
6	Івент-індустрія	16	Фінтех
7	Поштові оператори	17	ТВ і медіасервіси
8	Банки	18	Онлайн-освіта
9	АЗС	19	Агро
10	Приватні лабораторії	20	Металургія

Джерело: складено автором на основі [9]

За даними одного з провідних світових лідерів з постачання даних про ринок та споживачів Statista [10] на рис. 3 наведено прогнозований індекс впливу коронавірусу (COVID-19) за галузями та розмірами - від незначного (від 1) до важкого (5) у 2020 році:

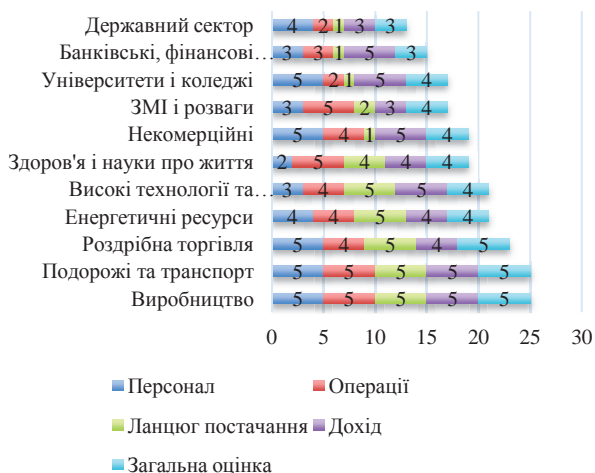

Рис. 3 - Вплив коронавірусу (COVID-19) за галузями та розмірами

Джерело: складено автором на основі [10]

Хто найбільше/найменше постраждав

Представники преси українських бізнес-асоціацій заявили, що наразі їй досі неможливо підрахувати збитки від впливу пандемії, не говорячи про здійснення прогнозів, адже немає достовірної інформації щодо масштабування вірусу в Україні. Також вони Отже, на першому місці розташовані галузі, що постраждають найбільше, і зрозуміло, що на

останніх позиціях будуть галузі, що зазнають менших збитків.

достатньою щоб утримати економіку від спаду. Опитування, проведене спілкою українських підприємців, спрогнозувало падіння прибутку за другий квартал на 30-35 відсотків [9].

Але реальні цифри важко спрогнозувати, оскільки на обсяги виручки впливає не один фактор.

Згідно табл. 1, підприємствами, які насамперед постраждають (вже постраждали) від пандемії - це авіакомпанії. Чому саме авіакомпанії займають перше місце в цьому переліку, в той час, як металурги - останні? Відповідь очікувана: через пандемію вірусу більшість країн зупинили авіасполучення з іншими країнами. Авіакомпаніям довелося відшкодувати вартість квитків пасажиром, що планували перельоти. При цьому додається ще одна крупна стаття збитків для авіакомпаній – це кошти, які кожна авіакомпанія сплачує конкретному аеропорту за утримання свого борту на території цього аеропорту. І це неможливо було передбачити заздалегідь.

За даними одного з найвідоміших каналів CNN було визначено розміри плати за паркування літаків у різних аеропортах світу. Наприклад, великі аеропорти Європейського союзу можуть стягувати за таку послугу у середньому майже 300 євро в час [11]. Тобто простоювання авіатранспорту взагалі небажане ні для якої компанії. Ми можемо приблизно розрахувати вартість утримання літаків на стоянках у період з квітня по червень. Результати розрахунків наведено у рис. 4.

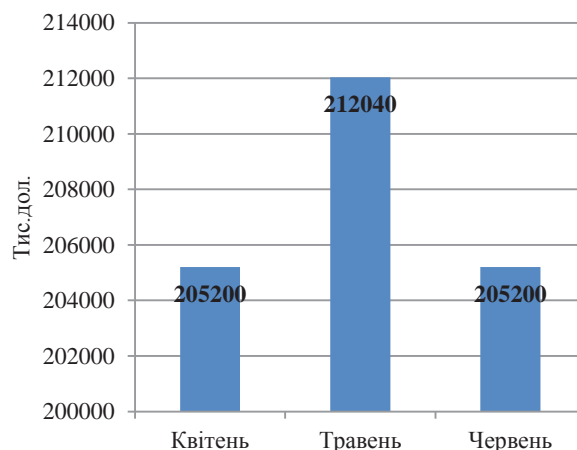

Рис. 4 - Витрати на стоянку літаків

Джерело: складено автором на основі [11]

Слід зауважити, що вартість стоянки взята із середньої вартості цін на аналогічну послугу у країнах Європи. Окрім витрат, пов'язаних із "парковкою", авіакомпаніям доведеться чимало витратити на забезпечення технічного стану літаків для збереження працездатності повітряних суден.

Нижче наведено дані щодо скорочення кількості перельотів загалом в усьому світі із кінця січня до середини квітня (рис. 5).

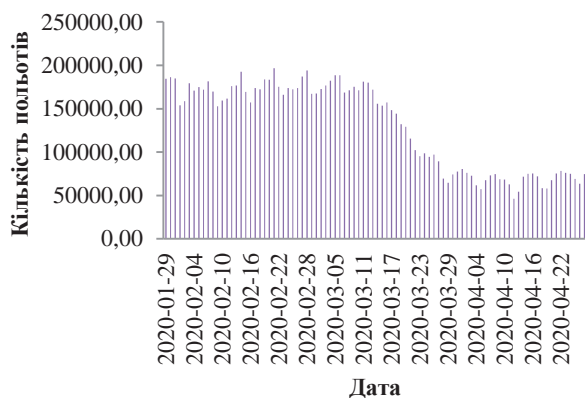

Рис. 5 - Динаміка скорочення кількості польотів у світі

Джерело: складено автором на основі [12]

Як ми можемо побачити на діаграмі число кількості польотів скоротилося навіть більше ніж у два рази, на жаль, динаміка зовсім не позитивна.

Переглянемо пасажирообіг аеропортів України у період з 2015 по 2019 рік. Дані про пасажиропотік виражено у млн. людей і наведено нижче на рис. 6.

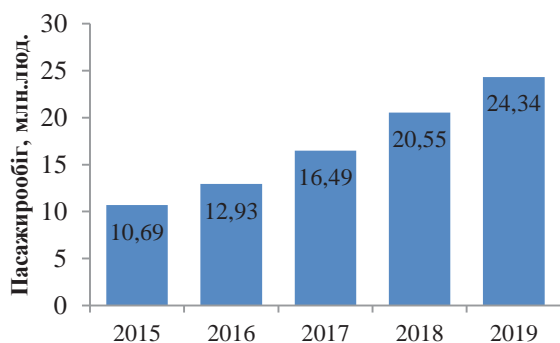

Рис. 6 - Пасажирообіг аеропортів України у період з 2015 по 2019 рік, млн. люд.

Джерело: складено автором на основі [13]

На жаль спрогнозувати пасажирообіг на 2020 рік зараз просто неможливо, оскільки з 17 березня авіасполучення України з іншими країнами припинено і коли воно буде поновлено, поки що достеменно невідомо. Згідно за плану виходу з карантинного режиму та відкриттю кордонів для туристів, для України це може бути вже 15-го липня 2020 року, але деталі польотів та захисні міри ще достовірно не прописані.

Розглянемо рейтинг авіакомпаній, які літають до та з України. Рейтинг представлено за кількістю польотів у 2019 році та зображено на рис. 7. У цьому році у зв'язку із пандемією прогнозується значний спад кількості польотів, що принесе значні збитки авіакомпаніям. У зв'язку із тим, що велика кількість людей залишилася без роботи, вони не матимуть змогу купувати авіабілету, хоча вже не одна авіакомпанія оголосила про те, що після карантину ціни на білету будуть рекордно низькими. Наприклад, компанія Wizzair пропонує дешеві квитки до Будапешту та Вєни.

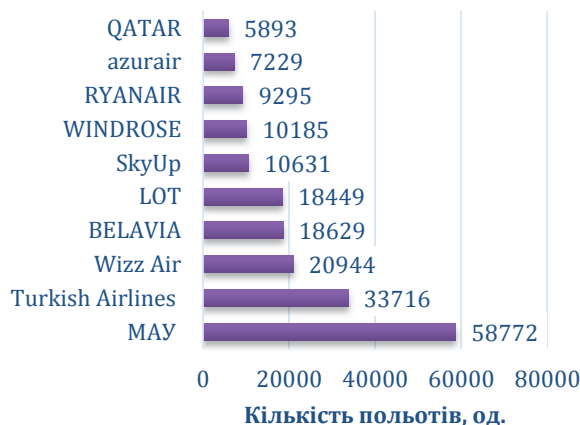

Рис. 7 - ТОП 10 авіакомпаній за кількістю польотів на 2019 рік

Джерело: складено автором на основі [14]

Проте невідомо, коли поновиться авіасполучення між країнами. Також слід звернути увагу на те, що авіакомпанії масово почали звільняти людей. Так стало відомо, що Air Canada планує скоротити 3600 своїх співробітників, та ще майже 1550 співробітників дочірньої компанії Rouge. Також відомо, що у компанії WizzAir у вівторок, 14 квітня 2020 року, прийнято рішення скоротити одну тисячу співробітників, що становить 19% від загальної кількості персоналу.

Повертаючись до табл. 1 зазначимо, що на другому місці у рейтингу розташований туризм. За даними порталу UNWTO [15]: «Ожидаемое падение на 20–30% может привести к сокращению поступлений (экспорта) международного туризма на 300–450 млрд. дол. США, что составляет почти треть от 1,5 трлн. дол. США, полученных в 2019 году. Это означало бы, что потери от COVID-19 будут стоить от 5 до 7 лет роста. Подчеркивая это, ЮНВТО отмечает, что в 2009 году, в связи с глобальным экономическим кризисом, число прибывающих международных туристов сократилось на 4%, в то время как вспышка атипичной пневмонии привела к снижению всего на 0,4% в 2003 году».

Поки що рано робити висновки та говорити про суми збитків, які спричинить пандемія, але зрозуміло, що вони будуть. Сфера туризму дуже тісно пов'язана із сферою авіаперельотів, туристичний бізнес не зможе працювати у повному обсязі до тих пір, поки всі країни не відкриють кордони, а це буде можливе лише після закінчення спалаху пандемії.

Крім зазначених вище галузей бізнесу, доволі складно «вижити» таким сферам, як: ресторани, торгово-розважальні центри, кінотеатри, івент-індустрія. Ті ресторани, які мають або започаткували чи уклали договір зі службою доставки, наприклад Glovo, постраждають найменше. Через самоізоляцію, більшість людей обирають залишитися вдома і не виходити зайвий раз на вулицю, але всі так звикли до смачної ресторанної їжі, що, навіть знаходячись в умовах карантину, не можуть відмовитися від неї. Для ресторанів та кафе, які до виникнення пандемії мали послугу доставки на до чи вивозу їжі самостійно чи були досить гнучкими та вчасно застосували цю

послугу, мають ріст у кількості заказів на 60 % під час пандемії. Ті оператори громадського харчування, які швидко почали продавати онлайн, втратили до 70% продажів і більш. Майже не відчували, але все ж таки дещо втратили, ті сервіси, які спочатку свого відкриття були більш орієнтовані на онлайн заклади. Але все ж таки товарообіг значно зменшується. Слід зазначити, що практично всі заклади, крім операторів аптечних мереж, в умовах зниження продажів ведуть переговори з орендодавцями про знижки. Як би це не дивувало, але рітейлери знаходяться в більш вигідному становищі, адже майже всі вони мають власне приміщення. Однак і вони в нинішніх обставинах не виключають оптимізацію бізнесу, аж до закриття збиткових торговельних точок і скорочення персоналу. Ринок орендодавців дещо змінився та навіть перевернувся догори ногами. Тобто в період пандемії дуже важко знайти нового орендаря, та саме орендар наразі може диктувати свої умови, а власник приміщення приймати ці умови. А оскільки прогнози щодо тривалості обмежень та динаміки поширення вірусу невідомі, то скільки такий період буде діяти невідомо. При найоптимістичніших розкладах, при послабленні карантину з травня і отриманні Україною нового траншу від МВФ, ринок буде відновлюватися протягом року.

Також вже стало відомо що найкрупніша АЗС в березні зафіксувала спад продажів бензину майже на 30% і прогнозує збереження ситуації навесні до 50%. Це пояснюється з різким спадом потреби у перевезеннях. Крупні мережі продавців різноманітної електротехніки вже втратили більше п'ятидесяти відсотків своїх продажів.

Стосовно кінотеатрів, в період до карантину попит на кінотеатри падав, оскільки з'явилась велика кількість додатків для смартфонів та інших гаджетів, які дозволяють переглядати фільми в день прем'єри. Це надає можливість людям дивитися улюблені фільми не виходячи з дому, у зв'язку з чим обсяг продажу квитків за останні три роки значно впав. Але тепер через простій під час карантину кінотеатри опинились під загрозою банкрутства.

Дещо менше постраждала івент-індустрія. Зараз немає можливості відсвяткувати день народження у ресторані, з музикою та ведучими, тому клієнти стали частіше організовувати свята вдома за допомогою івент-агентств. Звісно, це стосується тих, хто навіть під час карантину має стабільну високу заробітну плату.

А от, наприклад, ТВ і медіасервіси отримують стабільний дохід, адже багато людей зараз перебувають на самоізоляції вдома та значно частіше стали дивитися телевізор. Разом з тим, ТВ-сервіси підняли тариф на плату за місяць за перегляд ТВ-каналів.

Далі розглянемо таку важливу тему, як масштабне скорочення людей. Дуже багато приватних підприємств вимушені були скоротити штат своїх працівників через те, що попит на їхню продукцію впав, або ж через простій під час карантину. Велика кількість людей просто залишилися без роботи і без коштів на життя. Ціни на товари першої необхідності значно виросли, а фінансові можливості людей - ні.

Розглянемо дані щодо відсотку офіційно зареєстрованих безробітних в Україні у період з 2015 по 2019. Графік представлено на рис. 8.

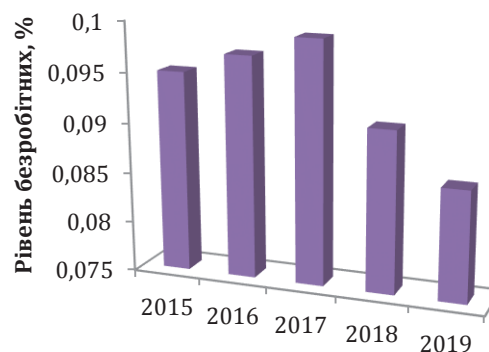

Рис. 8 - Рівень безробітних в Україні з 2015 по 2019 рр.
Джерело: складено автором на основі [16]

На діаграмі ми можемо побачити, що найнижчий показник безробітних був у 2019 році, а найвищий - у 2017. Проте прогноз на 2020 рік говорить нам про те, що відсоток безробітних у 2020 році буде знову вищим, ніж у 2019 році, і навіть вищим, ніж у 2018. Можна навіть сказати, що рівень безробітних в Україні, що прогнозується на 2020 рік, буде найвищим показником за останні два роки. Державна служба зайнятості прогнозує з огляду на нові дані, що рівень безробіття в країні складе 9,4 %. Раніше ця цифра сягала 8,1 %. Разом із прогнозом на 2020 рік діаграма матиме такий вигляд (рис. 9).

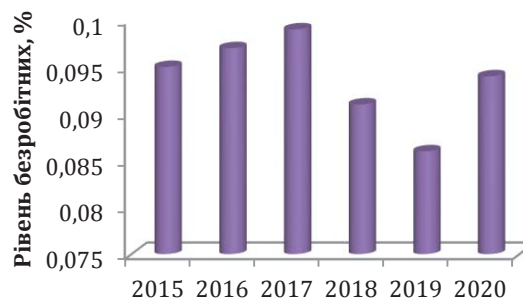

Рис. 9 - Рівень безробітних разом із прогнозом на 2020 рік
Джерело: складено авторами на основі [17]

Як ми можемо побачити на графіку, прогноз не є позитивним, але якщо подивитися на дані за 2017 рік, коли рівень безробітних склав 9,8%, прогноз на 2020 рік виглядає не таким вже й страшним. Слід зауважити, що у 2020 році прогнозується важка економічна криза для усього світу, а не лише для України. Тому хочеться зауважити, що показник 2017 року у ті часи, коли про світову економічну кризу ще не йшлося, навіть вищий, ніж прогноз на 2020 рік. Тим не менш, слід зазначити, що велика кількість людей не реєструються у службі зайнятості тоді, коли втрачають роботу. Крім того, багато громадян України вимушені виживати на мінімальну зарплатню.

Також хотілося б звернути увагу на те, як сезонність впливає на безробіття (рис. 10). На графіку зображені щоквартальні дані за кожен рік.

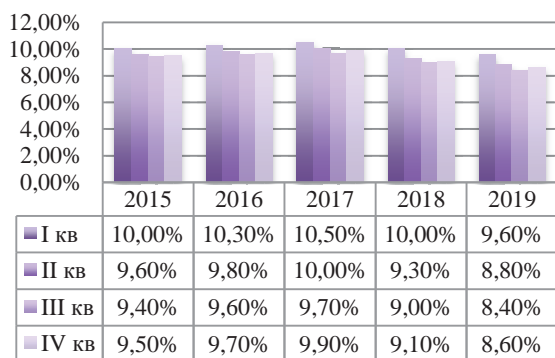

Рис. 10 - Вплив сезонності на рівень безробіття
Джерело: складено авторами на основі [17]

Максимальної кількості показник безробіття набирає в зимовий період для сільської місцевості. Ці дані мають суттєвий вплив на показники сезонності. Це пов'язано з тим що, переважна більшість сільського і не лише сільського населення залучена до сектору сільського господарства, який має сезонний характер. Отже, із закінченням сезону польових робіт такі працівники схильні ставати на облік у Державній службі зайнятості на період тимчасового безробіття до початку нового сезону польових робіт. Це призводить до такого помітного збільшення кількості зареєстрованих безробітних наприкінці року.

Пандемія та подальший карантин позитивно вплинули на порядок отримання статусу безробітного та початок виплати допомоги по безробіттю. Зараз виплати починаються з першого дня реєстрації. А розмір мінімальної допомоги у карантинний період був підвищено до 1000 грн. Максимальна допомога становить 1800 грн. Також хочеться звернути увагу на дані по безробітним у США. За тиждень, що завершився 28 березня, за первинною допомогою з безробіття в органи зайнятості звернулися 6,65 млн американців (з поправкою на сезонність), повідомило Мінпраці США. За мірками США це величезний показник: в нормальний час він не перевищує 300 тис. звернень на тиждень. Попередній рекорд був встановлений тиждень тому - 3,3 млн первинних заявок на допомогу. Він побив рекорд 1982 року - всього лише 695 тис. заявок. Банки Goldman Sachs і Bank of America очікували, що кількість звернень за допомогою з безробіття за минулий тиждень складе 5,5-6 млн. Консенсус-прогноз становив 3,8 млн. Дані Мінпраці США показують, що за два тижні побудилися роботи близько 10 млн американців. Число звернень за допомогою з безробіття під час «великої рецесії» 2009 року були в рази нижче (максимум 665 тис. на тиждень в березні 2009 року). Закриття або припинення роботи американських малих і середніх підприємств на тлі політики соціального дистанціювання через пандемію коронавірусу призвели до безпрецедентного стрибка безробіття. Поки що офіційні дані по Україні показують, що наслідки пандемії для України не такі страшні, як для США.

Коронавірус і жорсткі заходи упередження поширення вірусу матиме негативний вплив на світову економіку - чи не більший, ніж на громадське здоров'я.

З огляду на таку ситуацію, уряди провідних країн світу розробляють масштабні пакети допомоги своїм економікам. Якщо брати приклад із ЄС, який виділяє на допомогу 1% ВВП, у випадку України обсяг коштів має бути 1,3 млрд дол., - тобто більш як 30 млрд грн, що є абсолютно реальною цифрою. Але ніякі пакети допомоги не можуть порівнятися із заробітком людини до початку карантину.

Всесвітня торговельна організація (ВТО) [18] запропонувала декілька сценаріїв щодо розвитку торгівлі у світі. Очікувані обсяги торгівлі при оптимістичному та песимістичному сценаріях, які відрізняються у найгіршому спаді (локальний мінімум) торгівлі на 20 відсотків, але лінія тренду в цілому сповідає для обох сценаріїв. Звичайно всі торговельні площадки та насамперед бізнес, прагнуть до втілення оптимістичного сценарію відновлення торгів на світових ринках. Адже саме при оптимістичному сценарію вже у 2021 році торгівля може досягти об'ємів, спрогнозованих експертами до пандемії коронавірусної інфекції.

Висновки та перспективи подальшого розвитку цього напрямку.

1. Проведено дослідження розподілу лідерів світового ринку за версією журналу «Fortune 500» у різні роки. З чого приходимо до висновку що:

- базуючись на вивченні фінансових результатів підприємств, які формують лише першу десятку лідерів, можна спостерігати наскільки бізнес є чутливим до попиту споживачів з часом та під впливом світових тенденцій та умов ведення бізнесу. Оскільки нас турбує ситуація, яка впливає на всіх учасників економічної кон'юнктури зараз, то саме активна кампанія щодо дотримання ЗОШ, охорони навколишнього середовища, регулярні тренування, новітні технології лікування, розробка ліків, медичні реформи та ін. почалася приблизно у ці ж самі роки, що зазначено на графіку 1. Тобто саме у 2015 році набирають обороти компанії так чи інакше пов'язані із фармацевтикою чи медициною, ведеться масштабна рекламна кампанія у мережах масової інформації та ін. Але важливим є те, що все це накопичуваним ефектом суттєво впливає на людей, та вони починають активно втілюватися в ці процеси, слухняно виконувати призначення лікарів, та слідкувати за біологічними процесами особисто.

- також перерозподіл позицій у першій десятці може поверхньо дати обзор трендів тої чи іншої індустрії. Тобто існунок 2 демонструє взліт автомобільного та енергетичного бізнесу у 200-х роках. Про це свідчить кількість компаній у першій десятці журналу. Звичайно, це тільки 40 % компаній у Топ-10, але це «вішенка на торті», яка багато говорить про світові тенденції щодо розробок в області альтернативної чи зеленої енергетики, можливостях автомобілів «нового покоління» та ін., що косвенно відображає стремління науковців до збереження ресурсів нашої планети.

2. Представлено рейтинг сфер бізнесу України, які найбільш постраждали від впливу та наслідків пандемії COVID-19. Виявилось, що постраждав не тільки малий та середній бізнес постраждав але й

мультинаціональні компанії. І це не залежить від країни. Це дає уявлення щодо масштабів економічного спаду по всьому світі, оскільки великий бізнес є більш підготовлений до хвиль у економіці, але виявився неспроможним передбачити додаткового ризику у вигляді новітнього вірусу та пандемії як наслідок.

3. Досліджено зв'язок між падінням об'ємів діяльності мультинаціональних компаній та підприємств малого та середнього бізнесу на стан безробіття в Україні, а саме визначено, що:

- на стан безробіття в Україні впливає не тільки стан країни в цілому, але «зненацька» охопивша паніка керівників підприємств та керівників країн під час пандемії новітнього вірусу COVID-19;

- рішення щодо закриття кордонів й соціальне дистанціювання зробили неможливим жити докарантинним життям. Збільшення кількості безробітних та збитків спричинили скасування туристичних поїздок, закриття готелів та інших розважальних комплексів, сповільнення обсягів торгівлі супермаркетів, зменшення кількості літаків у повітрі;

- позитивним моментом пандемії є збільшення потреби у захисних та антисептичних засобах, кваліфікованих медичних працівниках, спроможності лікарень приймати потрібну кількість хворих чи організувати трансфер до відповідного медичного закладу (наявність відповідного обладнання та ліків). Проте навантаження на лікарів є колосальним. Це актуалізує питання щодо надання достовірної інформації від МОЗ щодо кількості хворих на ковід та якісних тестів для виявлення цієї хвороби. Також слід враховувати відповідність кількості відпрацьованих годин до заробітної плати лікарів. Й останнє зумовлює заклади медичної освіти готувати лікарів за міжнародними стандартами.

4. Виходячи з вищезазначеного, доцільним є розробка рекомендацій, направлених на можливість подолання наслідків новітньої пандемії коронавірусної інфекції. Для України це насамперед правильне завершення медичної реформи, корегування навчальних планів та застосування новітніх підходів у вищих закладах освіти, які готують медичних працівників, керівників країн, мультинаціональних компаній, підприємств малого та середнього бізнесу.

Перспективами подальшого розвитку в цьому напрямку досліджень є дослідження фінансового стану підприємств тих сфер, які найбільше постраждали під час пандемії, проаналізувати темпи нарощування докарантинних об'ємів під час інших глобальних криз, та виявити серед представників бізнесу тих, які працюють у сфері міжнародного бізнесу.

Список літератури

1. *1 Kondratieff Waves: Dimensions and Prospects at the Dawn of the 21st Century.* Отв. ред. Л. Е. Гринин, Т. Девезас, А. В. Коротаев. — Волгоград: Учитель, 2012. — 224.
2. Fernandes, Nuno, Economic Effects of Coronavirus Outbreak (COVID-19) on the World Economy (March 22, 2020). URL: <https://ssrn.com/abstract=3557504> (дата звернення: 10.02.2020).
3. Peterson O., Thankom A. Spillover of COVID-19: Impact on the Global Economy (March 27, 2020). URL: <https://ssrn.com/abstract=3562570> (дата звернення: 10.02.2020).

4. *4 Economics in the Time of COVID-19.* / CEPR Press. Під ред. Р.Болдуїн, Б. Ведер ді Мауро. 2020. 123 с.
5. Bartik A.W., Bertrand M., Cullen Z.B. How Are Small Businesses Adjusting to COVID-19? Early Evidence from a Survey // NBER Working Paper No. 26989 April 2020.
6. Nicola M., Alsafi Z., Sohrabi C. The socio-economic implications of the coronavirus pandemic (COVID-19): A review // *International Journal of Surgery*. Volume 78, June 2020, Pages 185-193.
7. Журнал «Fortune». Офіційний сайт. URL: <https://fortune.com/fortune500> (дата звернення: 15.02.2020).
8. «Stats Tools for Revenue Analysis of Fortune 500 Leading Sectors» / N.V. Shyriaieva, A.O Solyanik, V.V. Koval // *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. Зб. наук. пр. – Х.: НТУ «ХПІ». – 2020. – № 2. – С. 55-59. doi: 10.20998/2519-4461.2020.2.55
9. Хроніки кризи бізнесу: кого в Україні найбільше накриє шторм коронавірусу [Електронний ресурс] / Економічна правда. – 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/03/19/658296/#20> (дата звернення: 20.03.2020).
10. Projected coronavirus (COVID-19) impact index by industry and dimension - minor (1) to severe (5) in 2020 [Електронний ресурс] // Statista. – 2020. URL: <https://www.statista.com> (дата звернення: 15.02.2020).
11. Костюченко А. Флот на карантин: Как авиакомпании решают вопрос со стоянкой для самолетов [Електронний ресурс] // А. Костюченко / Центр транспортних стратегій. – 2020. URL: https://cfts.org.ua/articles/flot_na_karantine_kak_aviakompanii_res_hayut_vopros_so_stoyankoy_dlya_samoletov_1649 (дата звернення: 15.02.2020).
13. Flight tracking statistics [Електронний ресурс] / Flightradar24. – 2020. URL: <https://www.flightradar24.com/data/airlines> (дата звернення: 15.04.2020).
14. Пассажирыпоток аэропортов Украины – 2019. Инфографика [Електронний ресурс] / Центр транспортних стратегій. – 2020. URL: https://cfts.org.ua/infographics/passazhiropotok_aeroportov_ukrainy_2019 (дата звернення: 15.04.2020).
15. Украэропух назвал топ-10 авиакомпаний по количеству рейсов (инфографика) [Електронний ресурс] // Finance.ua. – 2020. URL: <https://news.finance.ua/ru/news/-/463640/ukraeroruh-nazval-top-10-aviakompanij-po-kolichestvu-rejsov-infografika> (дата звернення: 15.04.2020).
16. International Tourist Arrivals Could Fall by 20-30% in 2020 [Електронний ресурс] / UNWTO. – 2020. Режим доступу до ресурсу: <https://www.unwto.org/news/international-tourism-arrivals-could-fall-in-2020> (дата звернення: 15.04.2020).
17. Уровень безработицы в Украине [Електронний ресурс] // Минфин. – 2020. URL: <https://index.minfin.com.ua/labour/unemploy/> (дата звернення: 21.04.2020).
18. Количество официально зарегистрированных безработных в Украине выросло на 22% [Електронний ресурс] / Экономическая правда. – 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2020/04/15/659410/> (дата звернення: 21.04.2020).
19. Всесвітня торгівельна організація [Електронний ресурс] / ВТО. – 2020. URL: https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr855_e.htm (дата звернення: 22.04.2020).

References (transliterated)

1. Kondratieff Waves: Dimensions and Prospects at the Dawn of the 21st Century. (2012). Editors: Grinin L., Devezas T., Korotaev A. Volgograd: Uchitel, 224 s. [in English]
2. Fernandes, Nuno, Economic Effects of Coronavirus Outbreak (COVID-19) on the World Economy. Retrieved from: <https://ssrn.com/abstract=3557504> (accessed March 22, 2020). [in English]
3. Peterson O., Thankom A. Spillover of COVID-19: Impact on the Global Economy (March 27, 2020). Retrieved from: <https://ssrn.com/abstract=3562570> (accessed 10 February, 2020). [in English]

4. Economics in the Time of COVID-19. (2020). Editors: R. Boldwin, Veder di Mauro. CEPR Press. 2020. 123 s. [in English]
5. Bartik A.W., Bertrand M., Cullen Z.B. How Are Small Businesses Adjusting to COVID-19? Early Evidence from a Survey. NBER Working Paper No. 26989 April 2020.
6. Nicola M., Alsafi Z., Sohrabi C. The socio-economic implications of the coronavirus pandemic (COVID-19): A review. *International Journal of Surgery*. Volume 78, June 2020, Pages 185-193.
7. Journal "Fortune". Official site. Retrieved from: <https://fortune.com/fortune500> (accessed 15 February, 2020). [in English]
8. Stats Tools for Revenue Analysis of Fortune 500 Leading Sectors. (2020). N.V. Shyriaieva, A.O Solyanik, V.V. Koval. *Visnik Natsionalnogo technichnoho universytetu "Kharkivskiy polytekhnichnyi instytut". Kharkiv: NTU «KhPI»*. [Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (economics). Coll. Science. ave] no 2. pp. 55-59. doi: 10.20998/2519-4461.2020.2.55 [in English]
9. Khroniky kryzy biznesu: kogo v Ukraini naybilshe nakyie shtorm koronavirusu [Business crisis chronicles: who will be most affected by coronavirus storm in Ukraine]. *Ekonomichna Pravda*. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/03/19/658296/#20> (accessed 20 March, 2020). [in Ukrainian]
10. Projected coronavirus (COVID-19) impact index by industry and dimension - minor (1) to severe (5) in 202. Statista. Retrieved from: <https://www.statista.com> (accessed 15 February, 2020) [in English]
11. Kostiuchenko A. (2020). Flot na karantine: kak aviakompanii reshayutvopros so stojankoy dlya samoletov [Fleet under quarantine: how airlines handle airplanes parking issue] *Tsentr transportnykh strategiy*. Retrieved from:
12. https://cfts.org.ua/articles/flot_na_karantine_kak_aviakompanii_reshayut_vopros_so_stoyankoy_dlya_samoletov_1649 (accessed 15 February, 2020) [in Russian]
13. Flight tracking statistics. Flightradar24. Retrieved from: <https://www.flightradar24.com/data/airlines> (accessed 15 April, 2020) [in English]
14. Passazhyropotokaeroportov Ukrainy. [Passengers traffic in Ukraine]. *Infografika. Tsentr transportnykh strategii*. Retrieved from: https://cfts.org.ua/infographics/passazhyropotok_aeroportov_ukrainy_2019 (accessed 15 April, 2020). [in Russian]
15. Ukraerorukh nazval top-10 avai kompaniy po kolichestvu reysov (infografika) [Ukrainian airlines named top-10 airlines based on flights quantity]. *Finance.ua*. Retrieved from: <https://news.finance.ua/ru/news/-/463640/ukraerorukh-nazval-top-10-aviakompanij-po-kolichestvu-reysov-infografika> (accessed 15 April, 2020). [in Russian]
16. International Tourist Arrivals Could Fall by 20-30% in 2020. UNWTO. Retrieved from: <https://www.unwto.org/news/international-tourism-arrivals-could-fall-in-2020> (accessed 15 April, 2020). [in English]
17. Uroven bezrobotitsy v Ukraine: site Minfin [Unemployment level in Ukraine: Minfin site]. Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua/labour/unemploy/> (accessed 15 April, 2020). [in Russian]
18. Kolichestvo ofitsialno zaregistririvanykh bezrobotnykh v Ukraine vyroslo na 22% [Number of officially registered unemployed increased by 22% in Ukraine]. *Ekonomichna Pravda*. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2020/04/15/659410/> (accessed 21 April, 2020). [in Russian]
19. World Trade Association: site. Retrieved from: https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr855_e.htm (accessed 15 April, 2020). [in English]

Надійшла (received) 09.09.2020

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the authors

Ширяєва Наталя Володимирівна (Ширяева Наталя Владимировна, Shyriaieva Natalia Volodymyrivna) – кандидат технічних наук, доцент кафедри міжнародного бізнесу та фінансів, Національний Технічний Університет «Харківський політехнічний інститут»; м. Харків, Україна; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0837-7238>; email: natalia.shyriaieva@gmail.com

Макаренко Анастасія Борисівна (Макаренко Анастасия Борисовна, Makarenko Anastasiya Borysivna) - кафедра міжнародного бізнесу та фінансів, Національний Технічний Університет «Харківський політехнічний інститут», старший викладач; м. Харків, Україна; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1816-130X>; email: makarenko2005@yahoo.com